

KROKSA

Efter några veckor i Kalifornien undrar Knut Carlqvist vad Positiva Sverige-ska vara bra för.

Där nyanser är tabu

Siste 1 löper genom Kalifornien, ännu heter den som regel *el Camino Real*, lungsvägen. Den förband en gång i tiden de spanska missionsstationerna. Serpentinerna söder om Monterey och Big Sur följer ännu den långa kusten, de moderna broarna byggdes först på trettiotalet. Rimligen föregicks de av hängbroar. Jag kör i timmar genom ett i det närmaste folktomt och överväldigande landskap. Det är inte 140 år sedan området var mexikansk. Långsamt återövers Kalifornien söderifrån av latinamerikaner, skyltarna är tvåspråkiga redan i Paso Robles och hela stadsdelar är spanskspråkiga i Los Angeles och San Diego.

Rednecks sätter en ära i att inte kunna ett ord spanska och *wetbacks*, mexarna, nöjer sig med den engelska de behöver för att kunna sälja grönsaker. På tvättinrättningarna talas kinesiska. En shoppinggrunda är en orgie i pidgin av alla slag.

De intellektuella talar dock engelska. Märkeskläder, semesterbål och mat är lämpliga samtalsämnen. Eller det gemensamma yrkesområdet, data, avdrag eller juridik. Att säga

Merry Christmas är taktlöst, vem vet om den andre är jude, muslim eller buddhist? *Happy holidays* rekommenderar etikettspalterna och butikerna skyltar med *Season's Greetings*.

Sverige anses numera vara en filial till Nazi-Tyskland och är på väg att få en mindre hedrade plats i det nyinrättade *Museum of Intolerance*. Palme är intilligt glömd. Även taxi-chaffisarna vet att svenska myndigheter ägnat sig åt att snöpa folk för att få fram en ras av blåögda, blonda resar som på pricken liknar skurkarna i Spielbergers filmer.

ras av blåögda, blonda resar som på pricken liknar skurkarna i Spielbergers filmer. Det har de sett på teve. Förr var blåögd dum, nu betecknar det opålitlighet. Jag hittade ledarsticket i Los Angeles Times från augusti i fjol:

Sveriges socialdemokratiska regeringar har... från 1935 till 1976 sanktionerat ett program för att sterilisera kvinnor i syfte att rensa ut mindrevärdiga raskaraktäristiska och främja det ariska draget hos svenskar. Vid läsningen av journalisten Maciej Zarembas avslöjanden i Dagens Nyheter kunde man nästan höra den nazistiska nationalsången spelas. Anklagelsen har inte dementerats.

Socialminister Margot Wallström har i stället lovat att "se över lagarna" och möjligheterna för offren att kräva skadestånd, på amerikanskt vis får man förmoda. "Många hävdar att de gått med på sterilisering vid hotet att annars förlora vårdnaden om sina barn eller sina statliga förmåner. Bland dem fanns de med inlärningsvärigheter och de av dålig eller blandad raskaraktär."

Dagens Nyheter har översatt och tillhandahållit materialet och inte på minsta sätt försökt få till stånd någon dementi, om det nu är Henrik Berggren eller Hans Bergström som ligger bakom. Svenska konsulatet vägrade att protestera, när upprörda svenskamerikaner (som var med på trettiotalet) tog kontakt med det. Ambassaden knep. Frågan är vad vi ska ha Positiva Sverige till när vi har Zaremba.

I den paranoia multikulturella skolmiljö som skapats i Kalifornien använder man inte längre pedagogiska spel som går ut på att para ihop brickor som delar egenskaper, det kan tolkas som att saker som är lika hör ihop. Och ska det målas ska läraren inte uttrycka preferenser av typen ljusblå eller mörkblå, det kan uppfattas som att ljus eller mörkt i något sammanhang skulle vara bättre. Saker är blå. I det värdevacuum som uppstår frodas demonerna.

15 januari 1998
KNUT CARLQVIST

Polska aristokrater med kroksablur

Människors jakt på identitet är ett ämne för Neal Aschersons svartahavsstudie. Per-Olof Bolander anmäler.

Imars 1920 evakuerades general Denikins vitryska trupper från Novorossijsk vid Svarta havet av brittiska flottan. Inbördeskriget var inte slut men i praktiken avgjort. På slagskeppet *Emperor of India* fanns en ung kadett som fotograferade den kaotiska hamnen.

Historia

Neal Ascherson
Svarta havet
Öv: Lars G. Larsson
Föreläs: Steno Linnäs
Ondsvart, 1997

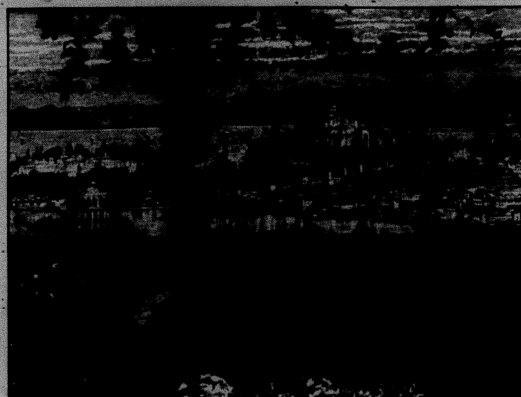
Drygt 61 år senare, kvällen den 18 augusti 1991, såg kadettens son, journalisten Neal Ascherson, under en bussresa på Krim en stillastående ambulans med blinkande blåljus men inga tecken på någon olycka. Ambulansen stod vid avfarten till Foros, en badort där Gorbatsjov semestrade. Ascherson tänkte inte vidare på saken förrän nästa dag då det blev bekant att en "nationell räddningskommitté" tagit övert styret från en plötsligt insjuknad Gorbatsjov. En dov resignation präglade atmosfären.

Ingen kunde tro annat än att kuppen skulle lyckas, att sovjetkommunisismen modell äldre skulle återta kommandot. Det blev tvärtom. Den konspiration Ascherson av en tillfällighet blev ögonvittne till ledde till det slutliga sammanbrottet för den sovjetstat hans far trettio mil därifrån sett triumfera över fienden 1920.

Väldens uppgång och fall

I Svarta havets långa historia är Sovjetunionen bara ännu ett imperium vars till synes oinskränkta makt snart förflyktigt till ruiner, minnen, legender. Greker, bysantiner, mongoler, otomaner – alla har de kring Svarta havet uppträtt välden som blomstrat och fallit. Neal Aschersons bok är framför allt berättelsen om kulturmöten kring ett vatten som lockat fiskare, handelsmän och krigare. Ascherson har journalistens förmåga att vara på rätt plats vid rätt tidpunkt men är även författare, historiker och humanist. Reporterns känsla för detaljer och stämningar vävs samman med historikers kunskaper om sammanhangen över tid och rum.

Ett återkommande tema är mötet mellan bofasta och nomader. Redan på 700-talet f Kr etablerades grekerna permanenta handelsstationer på Svarta havets norra kust. Livsmedelsbrist i Grekland skapade vågor av koloniserare som livnärde sig på fiske och senare jordbruk. Dessa bofasta kustbor som fört med sig den grekiska statsstatens ideal kom i kontakt med stäppens boskapsdrivande nomadstammar. För koloniserarna var de kulturella olik-

Maktens stad. Konstantinopel med Hagia Sophia speglar sig i Svarta havets inlopp i en illustration från 1876.

heterna ett faktum i vardagen där fredligt handelsutbyte växlade med fiendtligheter. Efter perserkrigen på 400-talet omvandlade stenska intellektuella koloniserarnas erfarenheter till ideologi: civilisation kontra barbari. Herodotos berättelser om skyterna upptogs i den tradition som hävdade europeisk överlägsenhet och rätt till dominans, men som samtidigt bevarade en viss motvillig beundran för barbarerna som mer ursprungliga och därför äkta.

Ascherson ansluter sig till den välbekanta kritiken mot sådan "orientalism", men han ironiserar samtidigt över den moderna tendensen att skärskåda de antika källornas ideologiska funktion så intensivt att man försommars att undersöka deras eventuella sanningshalt:

Historien – slutprodukten, inte råmaterialet – är en flaska med en etikett. Sedan många år har den historiska diskussionens tyngdpunkt legat på etiketten (dess ikonografi, dess målgrupp) och de intressanta problemen kring tillverkningen av flaskan. Innehållet däremot avsnäkas på ett menande och rutinmässigt sätt innan det spottas ut igen. Bara amatörer sväljer det.

Beträffande skyterna och Herodotos har många av hans uppgifter bekräftats arkeologiskt. Och det finns åtminstone indicier på ett släktskap mellan den polska aristokratin och sarmaterna, ett indoeuropeiskt herdefolk som på 200-talet f Kr erövrade stäppen norr om Svarta havet.

Här kan man verkligen tala om en både destruktiv och bisarr ideologi. De polska adelsmännen på 1700-talet rakade sina huvuden, odlade långa hängande mustascher och styrde ut sig med kaftaner och kroksablur. Allt i ett missriktat försök att se som sarmater. I själva verket liknade de turkar. (Vid slaget om Wien 1683 fick de bära särskilda tecken för att inte av de allierade habzburgarna misstas för fiender.) Mer allvarligt var att den "sarmatiska" adeln med hänvisning till sin särart vägrade alla kompromisser med kungamakt eller befolkning, vilket ledde till Polens kaos och de förödande delningarna. En godbit för den som vill ana-

lysa "föreställda gemenskaper". Och ändå finns gods argument för att en betydande del av den polska adeln faktiskt härstammar från sarmaterna.

Konstruerad lätilliteratur

Den kulturella tillhörighetens problem får ytterligare en delikat illustration i historien om Wolfgang Feurstein och lazi-folket i nordöstra Turkiet. Detta lilla folk som för tusen år sedan migrerade från Kaukasus höll sakt på att förlora sitt språk och assimileras utan att bekyrda sig för den saken tills språkforskaren Feurstein upptäckte dem och bestämde sig för att rädda deras kulturella identitet. I Schwarzwald skapas nu början till en lätilliteratur (lazi fanns bara som tal-språk) som sprids till Turkiet. Några unga lazier har startat en tidskrift där de kräver stopp för assimileringen. Ett Kurdistan i vardande?

adels-
männen rakade sina
huvuden, odlade långa
hängande mustascher
och styrde ut sig med
kaftaner och krok-
sablur. Allt i ett
missriktat försök
att se som sarmater.

Räddade Feurstein en kultur eller skapade han ett monster? Kanske både och. Ascherson citerar ett uttryck som säger mycket om historiens kraft och det historiska arvet föränderlighet i Svartahavsregionen, och inte bara där: "Det här är min farfars yxa. Min far gav den ett nytt skaft och jag har satt på ett nytt huvud." Fysiskt återstår inget av det ursprungliga verktyget/vapnet. Ändå är det farfars yxa som ligger där på bordet, "blank, vass och högst påtaglig".

För recensenten kan det vara en smula genant att ännu en gång tvingas dela ut högsta betyg men det kan inte hjälpa. *Svarta havet* är ett litet misterverk.

PER-OLOF BOLANDER